

У.І. Куліковіч

КОЛЬКАСНЫ СКЛАД І ТЭРМІНАЛАГІЧНАЕ АБАЗНАЧЭННЕ АРФАГРАФІЧНЫХ ПРЫНЦЫПАЎ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

Рассмотрено позиционирование орфографических принципов современного белорусского языка в научных и научно-методических изданиях конца XX в. по настоящее время. В результате анализа установлено, что в современной специальной литературе для школы и вуза нет единства в определении количественного состава орфографических принципов, широко распространено варьирование терминов для их обозначения; зафиксированы случаи, когда один и тот же термин у разных авторов имеет неодинаковое значение, а также под разными терминами скрывается один и тот же смысл. Предложены состав, терминологическое обозначение и дефиниции таких орфографических постулатов, как опорные написания, фонетический, фонемно-морфемный, традиционный, дифференциальный, словообразовательно-грамматический, лексико-семантический, слоговой, буквенно-звуковой, традиционный и транслитерационный принципы. Материал статьи адресован научным работникам, преподавателям вузов, авторам учебников и учебных пособий по орфографии.

Ключевые слова: орфографический принцип, орфограмма, правило орфографии, разделы орфографии.

Уводзіны. Актуальнасць вывучэння прынцыпаў арфаграфіі звязана з актуальнасцю вывучэння самой арфаграфіі. Гэты тэзіс, сфармуляваны яшчэ ў XVIII ст., не выклікае пыранняў і сёння. Для прыкладу, у рускім мовазнаўстве праблема арфаграфічных прынцыпаў даследуецца на працягу трох апошніх стагоддзяў, аднак па-ранейшаму знаходзіцца на стадыі распрацоўкі, а пытанне вядучага прынцыпа арфаграфіі так і не мае адзінага варыянта рашэння [1].

Традыцыя вывучэння лінгвістычнай сутнасці, узаемаадносін, спецыфікі арфаграфічных прынцыпаў беларускай літаратурнай мовы па аб'ектыўных прычынах выглядае больш сціпла як у колькасным, так і якасным плане. Сёння можна назваць нешматлікую кагорту аўтараў (Л.М. Бажэнка, Я.М. Камароўскі, В.М. Курцова, І.Я. Лепешаў, З. Саўка, Л.І. Сямешка, П.У. Сцяцко), у чых працах, а гэта ў большасці вучэбныя дапаможнікі, закранаюцца пытанні ўзаемадзеяння існуючых прынцыпаў (найчасцей фанетычнага і марфалагічнага), сфер іх прымянення, колькаснага складу, тэрміналагічнага абазначэння.

Адным з першых на неабходнасць аб'ектыўнага пазіцыянавання ўсіх арфаграфічных прынцыпаў беларускай мовы звярнуў увагу прафесар ГрДУ імя Янкі Купалы І.Я. Лепешаў. Даследчык слухна адзначыў, што сцвярджэнне, быццам наш правапіс грунтуецца толькі на двух прынцыпах – фанетычным і марфалагічным, якое прадстаўлена ў вучэбных дапаможніках па беларускай мове для школы і ВНУ, не адпавядае рэальнасці. Па яго падліках, у акадэмічных «Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (Мінск, 1955) у 155 параграфах змяшчалася каля 500 правілаў, з якіх толькі 91 параграф – правілы перадачы на пісьме гукавога складу слоў, усе астатнія не маюць сувязі з фанетычным і марфалагічным прынцыпамі [2, с. 151].

Загадчык аддзела дыялекталогіі філіяла «Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы» В.М. Курцова, здзейсніўшы выбарачны агляд навукавай і вучэбна-метадычнай літаратуры, прысвечанай арфаграфічнай праблематыцы, устанавіла, як складалася традыцыя тэрміналагічнага абазначэння правапісных прынцыпаў на працягу XX ст., і прыйшла да высновы, што беларускім мовазнаўцам «неабходна вызначыцца, якім з'яўляецца колькасны склад прынцыпаў беларускай мовы і адлюстраванне зыходных пастулату па рэгуляванні напісанняў у школьных, універсітэцкіх падручніках і разнастайных спецыяльных даведніках. Гэта задача вымагае абавязковага і паскоранага вырашэння ўжо сёння ў сувязі з унясеннем удакладненняў у дзейны нарматыўны стандарт» [3, с. 41].

Куліковіч Уладзімір Іванавіч, канд. філал. навук, дац., дац. каф. рэдакцыйна-выдавецкіх тэхналогій БДТУ (Мінск).

Адрас для карэспандэнцыі: вул. Святлода, 13а, 220006, г. Мінск, Беларусь; e-mail: vova.kulikovich@yandex.ru

Менавіта заўвагі І.Я. Лепешава і В.М. Курцовай, асабістыя назіранні і абумовілі мэту артыкула – устанавіць, як прадстаўлены ў навукова-метадычных выданнях канца XX – пачатку XXI ст. прынцыпы беларускай арфаграфіі, прапанаваць аптымальны колькасны склад «зыходных ідэй пастуліравання правіл» [3, с. 38] і іх тэрміналагічнае абазначэнне, што, на наш погляд, важна для ўдасканалення арфаграфічнай сістэмы, а таксама, як пісаў Я.М. Камароўскі, «для растлумачэння і сістэматызацыі арфаграфічных правіл, для граматычнага афармлення новазапачытаемых і новаўтвараемых слоў» [4, с. 38].

Матэрыялам для даследавання паслужылі найбольш значныя вучэбныя выданні па беларускай мове, створаныя да прыняцця Закона Рэспублікі Беларусь «Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (2008), і большасць кніг і брашур, дзе асвятляюцца пытанні беларускай арфаграфіі, выдадзеных пасля ўступлення Закона ў дзеянне.

Асноўная частка. На працягу XX ст. наш правапіс, паводле дадзеных розных навуковых крыніц, быў угрунтаваны на 12 арфаграфічных заканамернасцях, якія браліся за аснову пры стварэнні канкрэтных правілаў перадачы вуснай мовы на пісьме. Сярод іх: 1) фанетычны прынцып; 2) марфалагічны (этымалагічны, этымалагічна-фанетычны, фанематычны, фанемна-марфалагічны) прынцып; 3) прынцып напісання чужаземных слоў; 4) прынцып традыцыі (традыцыйны прынцып, традыцыйны напісанні); 5) прынцып напісання складаных слоў (правілы напісання разам, асобна, праз злучок); 6) прынцып пралетарскага інтэрнацыяналізму [5, с. 66]; 7) прынцып адасаблення семантычнай групы слоў тыпу *большэвік, рэвалюцыя, пролетарыят, піонеры* [6, с. 131]; 8) лексіка-грамматычны прынцып для напісання вялікай літары; 9) прынцып складападзелу для рэгулявання правілаў пераносу; 10) дыферэнцыруючы напісанні [4, с. 54]; 11) фонамарфалагічны напісанні (*дом, нам, дам*); 12) аналагічныя, або ўмоўныя напісанні (*няма, няхай, нядаўна, нястала*) [7, с. 103].

У канцы XX ст. і да 2013 г. колькасць арфаграфічных прынцыпаў, што згадваюцца і тлумачацца ў беларускай навукова-метадычнай літаратуры, значна меншая, аднак падыходы да вызначэння сферы іх дзеяння, тэрміналагічнай дыферэнцыяцыі, першынства асобных арфаграфічных пастулатаў па-ранейшаму застаюцца неадназначнымі. Намі ўстаноўлены тры групы выданняў, прысвечаных пытанням арфаграфіі, навукова інфармацыя якіх сведчыць пра адсутнасць агульных падыходаў падчас пазіцыянавання ключавых ідэй пры стварэнні арфаграфічных правілаў.

Да першай групы вучэбных і навуковых прац адносяцца тэа, дзе аўтары ўказваюць прынцыпы перадачы на пісьме гукавога складу слова і на падставе гэтага робяць агульнае заключэнне, што правілы беларускай арфаграфіі грунтуюцца толькі на двух асноўных прынцыпах – *фанетычным* і *марфалагічным* (фанематычным) і на двух тыпах напісанняў – *традыцыйных* (гістарычных) і *дыферэнцыйных* (дыферэнцыяльных) [8–11]. Прычым тыпы напісанняў з'яўляюцца як самастойныя прынцыпы [12] – *дыферэнцыйны* і *традыцыйны* або зусім не згадваюцца [13–15]. Для іншых груп правілаў (асобна, разам, праз злучок, ужыванне вялікай і малой літары, перанос слова з аднаго радка на другі, графічнае скарачэнне слоў) у названых працах назвы прынцыпаў напісання не падаюцца, затое ў некаторых сцвярджаецца, што для перадачы іншамовных адзінак на родную мову выкарыстоўваецца *транслітарцыя* і *практычная транскрыпцыя* [8].

Сярод прац, аднесеныя да першай групы, адмысловымі вывадамі, аўтарскімі поглядамі на колькасны склад прынцыпаў і іх лінгвістычную інтэрпрэтацыю, частковымі правапіснымі недакладнасцямі вылучаецца манаграфія Л.М. Бажэнкі, выдадзеная ў Мазыры [16]. Даследчыца лічыць, што ў сучаснай беларускай арфаграфіі дзейнічаюць тры самыя арфаграфічныя прынцыпы, што і ў рускай, «аднак характар паміж імі прынцыпова іншы: вядучым прынцыпам з'яўляецца фанетычны, які арганізуе пераважную большасць арфаграм у галіне галосных і зычных гукаў; традыцыйны, дыферэнцыйны, марфалагічны прынцыпы маюць характар дапаўнення; фанематычны прынцып, з'яўляючыся адступленнем ад вядучага фанетычнага, знаходзіцца на перыферыі арфаграфічнай сістэмы» [16, с. 31]. У адрозненне ад большасці аўтараў, Л.М. Бажэнка пад марфалагічным знакам абаліраецца на граматычны значэнні адпаведнай часціны мовы <...>: *быда – быў, два сшыткі – двух сукенак* [16, с. 30–31], а пад традыцыйным – такі, дзе літарай абазначаецца гіперфанама: да іх адносяцца нешматлікія напісанні «ў выглядзе адступленняў ад фанетычнага прынцыпу (тыпу *інжэнер, брэзент*)» [16, с. 30].

Для другой группы выданняў (самай шматлікай) адносяцца дапаможнікі для настаўнікаў, абітурыентаў, школьнікаў, дзе інфармацыя адносна прынцыпаў напісання адсутнічае [17–21].

У трэцюю групу навукова-метадычных распрацовак уваходзяць падручнікі і вучэбныя дапаможнікі, у якіх фігуруюць тэрміналагічныя абазначэнні ключавых ідэй напісання амаль для ўсіх раздзелаў арфаграфіі. «У сучаснай беларускай арфаграфіі, – адзначаецца ў вучэбным дапаможніку для педагогічных спецыяльнасцей, – арганічна спалучаюцца *фанетычны, марфалагічны, традыцыйны і дыферэнцыйны* прынцыпы» [22, с. 74], правілы ж аб злітных, паўзлітных (дэфісных) і раздзельных напісаннях слоў і іх частак будуюцца на *лексіка-сінтаксічным* прынцыпе (пры размежаванні слова і словазлучэння: *цяжкапаранены салдат і салдат, цяжка паранены ў баі*) і *словаўтваральна-граматычным* (пры напісанні складаных назоўнікаў і прыметнікаў: *паўгорада і паў-Мінска, высокаадукаваны і радасна-насяржаны*), а ў аснове пераносу частак слоў з аднаго радка на другі ляжыць *фанетычны* прынцып (перанос па складах) з улікам марфемнай будовы слова. Найбольш поўна пералік прынцыпаў і напісанняў беларускай арфаграфіі прадстаўлены ў працы Л.І. Сямешкі. Даследчыца называе і тлумачыць *апорныя напісанні, фанетычны, фанематычны (фанемна-марфалагічны ці марфалагічны) прынцыпы, традыцыйныя і дыферэнцыраваныя напісанні, лексіка-сінтаксічны прынцып* для напісання слоў асобна, разам, праз злучок; *лексіка-граматычны прынцып* для напісання вялікай літары; *прынцып складападзелу* для ўгрунтавання правілаў пераносу слоў [23]. У вучэбным выданні В.Э. Зіманскага таксама згадваюцца *апорныя напісанні*, а сярод прынцыпаў *фанетычны, марфалагічны (або марфематычны), гістарычны (традыцыйны), дыферэнцыяльны* і для напісання слоў разам, асобна, праз злучок – *лексіка-семантычны прынцып* [24].

Для нагляднасці прадставім сабраны матэрыял у табліцы 1.

Табліца 1 – Раздзелы і прынцыпы арфаграфіі

Раздзел арфаграфіі	Ключавыя ідэі напісання і іх тэрміналагічнае абазначэнне
Перадача на пісьме галосных і зычных гукі ў саставе слова	– апорныя напісанні; – фанетычны прынцып; – марфалагічны (фанематычны, фанемна-марфалагічны) прынцып; – традыцыйны прынцып (традыцыйныя напісанні); – дыферэнцыйны прынцып (дыферэнцыйныя (дыферэнцыраваныя) напісанні)
Напісанне слоў і іх частак разам, праз злучок, асобна	– лексіка-сінтаксічны (лексіка-семантычны) прынцып; – словаўтваральна-граматычны прынцып
Ужыванне вялікай літары	– лексіка-граматычны прынцып; – дыферэнцыйны прынцып [10, с. 91]
Перанос частак слоў з аднаго радка на другі	– прынцып складападзелу; – фанетычны прынцып (па складах), які ўскладнены марфалагічным (улічваецца марфемная будова слова) [10, с. 94]
Графічнае скарачэнне слоў	– асобная тэрміналагічная назва адсутнічае

Як бачым, за некалькі месяцаў да пераходу агульнаадукацыйных устаноў Рэспублікі Беларусь на абноўленую арфаграфію пытанне пра колькасць і назвы арфаграфічных прынцыпаў застаецца адкрытым. Зразумела, што такое вар’іраванне тэрмінаў непажадана для навукі. Па-першае, адсутнасць агульных нормаў арфаграфічнага тэрмінаўжывання перашкаджае спецыялістам дадзенай галіны дасягнуць поўнага ўзаемаразумення пры стварэнні, інтэрпрэтацыі арфаграфічных правілаў, удасканалення арфаграфічнай сістэмы. Па-другое, нявызначанасць у тэрміналогіі і дэфініцыі арфаграфічных прынцыпаў або спрошчаныя іх трактоўка тыпу «пішы, як чуеш» не спрыяе рэалізацыі кампетэнтнаснай стратэгіі навучання беларускай мове ў сучаснай агульнаадукацыйнай школе, дзе тэарэтычны падыход да вывучэння беларускай арфаграфіі прызначаецца метадыстамі як рацыянальны і эканомны па часе шлях фарміравання арфаграфічнай

Куліковіч У.І. Колькасны склад і тэрміналагічнае абазначэнне арфаграфічных прынцыпаў сучаснай беларускай мовы (С. 30–35)

граматнасці. Гэта значыць, перш чым прыступаць да вывучэння канкрэтных правілаў арфаграфіі, навучэнец павінен дакладна ўсведамляць агульныя заканамернасці пабудовы арфаграфічнай сістэмы канкрэтнай мовы, якіх, паводле Б.М. Галавіна, параўнаўча няма.

Таму з мэтай сістэматызацыі, канкрэтызацыі, удакладнення існуючых арфаграфічных правіл і стварэння новых, для спрашчэння навучання практычнаму пісьму ў школе і ВНУ сёння, на наш погляд, варта абмежавацца такімі тэрміналагічнымі назвамі прынцыпаў і напісанняў, як *апорныя напісанні, фанетычны, фанемна-марфемны, традыцыйны, дыферэнцыйны, словаўтваральна-граматычны, лексіка-семантычны, складовы, літарна-гукавы прынцыпы*, а таксама двума прыватнымі пастулатамі – *транскрыпцыйны і транслітарачыйны*. Дыфініцыі ўказаных тэрмінаў могуць быць наступнымі.

Апорныя напісанні – гэта такія тып напісанняў, які вызначаецца правіламі графікі і непасрэдна вымаўленнем: *дом, конь, машына*. Асноўнае правіла апорных напісанняў: «Пішы па літаратурным вымаўленні гукі, якія знаходзяцца ў моцнай пазіцыі!».

Фанетычны прынцып – гэта арфаграфічная ідэя, паводле якой літара абазначае гук, які рэальна вымаўляецца ў слове ў адпаведнасці з існуючай арфаэпічнай нормай. Выбар той ці іншай літары на пісьме абумоўлены дзеяннем фанетычных законаў беларускай літаратурнай мовы і залежыць ад 1) націскага або ненаціскага становішча склада: *цёртыць – цярглівы, водны – вадзяны*; 2) характару папярэдняга або наступнага гукі: *звышымклівы, нішчымы, фарватар, дзіцячы, маўзалеі, кантарсны, калоссе, возера, тэгла*. Думаецца, не варта ў сучасных вучэбных дапаможніках культываваць ранейшую формулу фанетычнага прынцыпу «Пішы, як чуеш», бо, як сведчыць практыка, менавіта гэта формула становіцца прычынай шматлікіх памылак у тэкстах, створаных на беларускай мове цяперашнімі студэнтамі, школьнікамі, аўтарамі мастацкіх і публіцыстычных тэкстаў. Сённяшні наш фанетызм у арфаграфіі для большасці беларусаў, на жаль, адпавядае іншаму выслоўю: «Пішы, як чуў твой дзед і прадзед» [25].

Фанемна-марфемны прынцып – гэта заканамернасць, якая прадугледжвае перадачу на пісьме фанем у складзе марфемы (прыстаўцы, корані, суфіксе), устаноўленых па іх моцных пазіцыях (для галосных моцная пазіцыя – знаходжанне пад націскам, для зычных – перад галоснымі ці санорнымі), і тым самым спрыяе захаванню на пісьме графічнай аднастайнасці марфем: *калядаванне бо Каляды, мякенькі бо маленькі, ёдапірын бо ёд, носьбіт бо насіць, лётчык бо лётаць, ад’язджаць бо праязны*. Такая назва прынцыпу (замест марфалагічнай), на наш погляд, больш мэтазгодная, паколькі ўключае ў сябе тое асноўнае, на што павінен звяртаць увагу падчас выбару напісання стваральнік беларускамоўнага твора – на марфему і фанему канкрэтнага слова.

Традыцыйны прынцып – гэта арфаграфічная ідэя, якая прадугледжвае напісанне арфаграм на падставе кадыфікаванай традыцыі і арыентуе таго, хто піша, не на фанетычныя законы мовы або праверку шляхам марфалагічных або марфемных супаставленняў, а на прымяненне ведаў па гісторыі мовы і пісьма. Асноўнае правіла, заснаванае на традыцыйным прынцыпе: «Пішы, як пісалі раней!»: *месяц, памяць; на Украіну, ва Уруччы; Амвросій, нерв, білінгв; веранда, навела; Ілья, Ільч, Ульянаў; на памяць, на бягу, на лату, у абдымку, на цыпачках, на відавоку*. Традыцыйны прынцып з’яўляецца вядучым і для распрацоўкі правілаў выбарачнага ўжывання ў друкаваным тэксце знака націску, пра якія ў Законе «Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (2008) не згадваецца.

Дыферэнцыйны прынцып – гэта заканамернасць, пры дапамозе якой рэгулюецца арфаграфія семантычна адрозных лексем, аднолькавых па фанемнай будове і вымаўленні: *гарадок – Гарадок* (назва горада), *Смачны жабе арэх, ды зубоў бог не даў – Чалавек не згубіў веру ў Бога; цёплы дзень – Дзень настаўніка; Купалаўская прэмія і купалаўская паэма*. Напісанні тыпу *над Барысавам і гуляла з Барысавым*, якія часта прыводзяцца ў вучэбна-метадычнай літаратуры, не варта разглядаць як напісанні, заснаваныя на дыферэнцыйным прынцыпе, паколькі фанемная будова іх не супадае.

Словаўтваральна-граматычны прынцып – гэта арфаграфічны пастулат для стварэння

Філалогія (Беларуская мова)

прывілаў напісання слоў асобна, разам, праз злучок, паводле якога фармулююцца правілы з улікам спецыфікі словаўтваральнай асновы вытворных слоў, лексічнага значэння і граматычных прыкмет: *нашто і на што, кісла-салодкі і дыяметральна процілеглы; БелТА, МАЗ, нэп, загс.*

Лексіка-семантычны прынцып – гэта ключавая ідэя для стварэння правілаў ужывання вялікай і малой літары з улікам размежавання ўласных і агульных назваў: *горад Гродна, касцёл Святой Ганны, дзяржава Беларусь, Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт.*

Складовы прынцып – гэта правапісная заканамернасць для стварэння правілаў пераносу частак слова з аднаго радка на другі. Асноўнае правіла, пабудаванае на гэтым прынцыпе: «Пераносіць можна склады, за выключэннем тых, што перадаюцца на пісьме адной літарай».

Літарна-гукавы прынцып – гэта арфаграфічны пастулат, паводле якога ажыццяўляецца на пісьме графічнае скарачэнне слоў з апорай на большую інфармацыйнасць зычных гукаў: *в. – вёска, г. – горад, воз. – возера, гл. – глядзі, г. зн. – гэта значыць.*

Транскрыпцыйны прынцып – гэта асноўная ідэя, што прадугледжвае максімальна дакладную перадачу гучання запазычанага слова сродкамі графікі беларускай мовы: *футбол (football), Будапешт (Budapest), Шэкспір (Shakespeare).*

Транслітарацыйны прынцып – гэта асноўная ідэя, што прадугледжвае палітарную перадачу напісання запазычанага слова сродкамі графікі беларускай мовы; гучанне яго пры гэтым можа скажацца: *Хадсан (Hudson), Ньютон (Newton), Юманітэ (Humanite).*

Заклучэнне. У сучаснай навукова-метадычнай літаратуры няма адзінства ў вызначэнні колькаснага складу арфаграфічных прынцыпаў, шырока распаўсюджана вар’іраванне тэрмінаў для іх абазначэння. Устаноўлены таксама выпадкі, калі ў адзін і той жа тэрмін укладваецца розны змест або пад рознымі тэрмінамі прыхавана адно і тое ж значэнне. Напрыклад, большасць беларускіх лінгвістаў сцвярджае, што марфалагічны прынцып заключаецца ў аднастайным напісанні марфемы, а Л.Н. Бажэнка ўслед за А.А. Рэфармацім лічыць, што дадзены тэрмін варта разумець як адлюстраванне на пісьме граматыкі. У адных аўтараў прынцып для фарміравання правілаў пераносу называецца фанетычным, у другіх – прынцыпам складападзелу.

Для апісання арфаграфічнай сістэмы сучаснай беларускай мовы ў працэсе выкладання арфаграфіі ў агульнаадукацыйных установах і ВНУ мэтазгодна выкарыстоўваць наступныя тэрміны, якія, на наш погляд, з’яўляюцца найбольш аптымальнымі сярод існуючых сёння: *апорныя напісанні, фанетычны, фанемна-марфемны, традыцыйны, дыферэнцыйны, словаўтваральна-граматычны, лексіка-семантычны, складовы, літарна-гукавы прынцыпы* і два прыватныя – *транскрыпцыйны* і *транслітарацыйны*. Задача далейшага даследавання ў гэтым напрамку – тэрэтычна абгрунтаваць лінгвістычную сутнасць названых прынцыпаў, прааналізаваць арфаграфічныя правілы і моўную практыку апошніх гадоў пасля ўступлення ў дзеянне Закона «Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (2008) з мэтай сістэматызацыі і ўдакладнення некаторых арфаграфічных прадпісанняў.

Наяўнасць пералічаных прынцыпаў арфаграфіі і правілаў, якія адпавядаюць устаноўленым заканамернасцям, дазваляе аспрэчыць меркаванне асобных навукоўцаў, што пасля ўдакладнення правілаў (2008) наш правапіс стаў «беспрынцыпным».

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. *Иванова, В.Ф.* Принципы русской орфографии / В.Ф. Иванова. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1977. – 230 с.
2. *Лепешаў, І.Я.* Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні : дапам. / І.Я. Лепешаў. – Гродна : ГрДУ, 2002. – С. 146–164.
3. *Курцова, В.* Ступень традыцыйнасці ва ўжыванні прынцыпаў правапісу беларускай мовы і адлюстраванне ў іх нацыянальна-моўнай адметнасці / В. Курцова // Актуальныя праблемы мовазнаўства і лінгвадыдактыкі : матэрыялы Рэсп. навук. канф. (да 70-годдзя з дня нараджэння прафесара Галіны Мікалаеўны Малажай), Брэст, 20–21 сак. 2008 г. / пад агул. рэд. М.І. Новік ; Брэст. дзярж. ун-т імя А.С. Пушкіна. – Брэст : БрДУ, 2008. – С. 37–41.
4. *Камароўскі, Я.М.* Беларускі правапіс / Я.М. Камароўскі. – Мінск : Выш. шк., 1965. – 164 с.

Kulikovich U.I. Quantitative composition and terminological designation of spelling principles of modern Belarusian language (P. 30–35)

5. *Ламцёў, Т.П.* Беларуская граматыка: фанетыка і правапіс (навукова-даследчы нарыс) / Т.П. Ламцёў. – Мінск : Выд-ва Беларус. акад. навук, 1935. – 71 с.

6. *Роланд, Марці.* Алфавіт і правапіс – лінгвістычны і сімвалічны аспекты (кірылічнае пісьмо) / Марці Роланд // Мовазнаўства : матэрыялы IV Міжнар. кангрэса беларусістаў «Беларуская культура ў кантэксце культур еўрапейскіх краін», Мінск, 6–9 чэрв. 2005 г. / пад рэд. С. Запрудскага, Г. Цыхуна. – Мінск : Лімарыус, 2010. – С. 124–139.

7. *Юргелевіч, П.Я.* Нарыс сучаснай беларускай мовы з гістарычнымі каментарыямі. Фанетыка, арфаэпія, графіка і правапіс, лексіка і фразеалогія : дапам. для студэнтаў філал. і гістор.-філал. фак. педагаг. ін-таў / П.Я. Юргелевіч. – Мінск : Дзярж. вуч.-педагаг. выд-ва М-ва асветы БССР, 1958. – 150 с.

8. *Старычонок, В.Д.* Беларуская мова ад А да Я : У дапамогу абітурыентам і школьнікам / В.Д. Старычонок. – Мінск : Выш. шк., 2000. – 367 с.

9. *Сіўковіч, В.М.* Беларуская мова ў пытаннях і адказах : дапам. для вучняў старэйшых класаў устаноў, якія забяспечваюць атрыманне агульнай сярэдняй адукацыі, з беларус. і рус. мовамі навучання / В.М. Сіўковіч. – Мінск : УніверсалПрэс, 2005. – 592 с.

10. *Валочка, Г.М.* Вывучаем беларускі правапіс. 5–9 кл. : вучэб.-метадыч. комплекс / Г.М. Валочка, В.У. Зелянко. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2010. – 176 с.

11. Беларускі правапіс : дапам. / І.Л. Бурак [і інш.] ; пад агул. рэд. Д.В. Дзятко. – Мінск : ТетраСистемс, 2012. – 224 с.

12. *Сцяцко, П.* Уводзіны ў мовазнаўства : дапам. / П.У. Сцяцко. – Гродна : ГрДУ, 2001. – 229 с.

13. *Валочка, Г.М.* Беларуская мова : дапам. для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання / Г.М. Валочка, Я.М. Лаўрэль, С.А. Язерская. – Мінск : Новое знанне, 2010. – 707 с.

14. Беларуская мова ў 11 класе : вучэб.-метадыч. дапам. для настаўнікаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларус. і рус. мовамі навучання / Г.М. Валочка [і інш.]. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2011. – 176 с.

15. *Валочка, Г.М.* Беларуская мова. 10–11 класы. Практыкум па арфаграфіі і пунктуацыі : дапам. для вучняў агульнаадукацыйных устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання / Г.М. Валочка, В.У. Зелянко, І.Л. Бурак. – Мінск : НІА, Аверсэв, 2010. – 188 с.

16. *Боженко, Л.Н.* Орфографические принципы в современном русском и белорусском языках : монография / Л.Н. Боженко. – Мозырь : МГПУ им. И.П. Шамякина, 2012. – 158 с.

17. *Бадзевіч, З.І.* Сучасная беларуская мова : практыкум па арфаграфіі і пунктуацыі : вучэб.-метадыч. дапам. / З.І. Бадзевіч. – Мінск : ТетраСистемс, 2012. – 320 с.

18. *Жосткіна, Г.В.* Цяжкія пытанні правапісу беларускай мовы : вучэб.-метадыч. дапам. па арфаграфіі / Г.В. Жосткіна. – Гомель : БелДУТ, 2006. – 155 с.

19. *Правапіс зычных у сучаснай беларускай мове : вучэб.-метадыч. дапам. / А.А. Акуленка, Г.Ф. Вештарт, Т.М. Трухан ; пад рэд. Г.Ф. Вештарт ; Ін-т падрыхтоўкі навуковых кадраў НАН Беларусі. – Мінск : Права і эканоміка, 2007. – 50 с.*

20. *Іўчанкаў, В.І.* Беларуская арфаграфія : апаўдзяцанні і гісторыі / В.І. Іўчанкаў. – Мінск : Пачатковая школа, 2010. – 304 с.

21. *Кандрацэня, І.У.* Сучасная беларуская арфаграфія : акадэмічны даведнік / І.У. Кандрацэня, Л.П. Кунцэвіч, А.А. Лукашанец. – Мінск : Аверсэв, 2012. – 272 с.

22. Сучасная беларуская мова : вучэб. дапам. / Л.М. Грыгор’ева [і інш.] ; пад агул. рэд. Л.М. Грыгор’евай. – Мінск : Выш. шк., 2006. – 559 с.

23. *Сямешка, Л.І.* Беларуская мова : вучэб. дапам. / Л.І. Сямешка. – Мінск : Сучаснае слова, 1999. – 224 с.

24. *Зіманскі, В.Э.* Беларуская арфаграфія : метадыч. рэк. / В.Э. Зіманскі. – Віцебск : ВДУ імя П.М. Машэрава, 2009. – 70 с.

25. *Шаповал, В.В.* Золотая маска русской орфографии / В.В. Шаповал // Ленинец. – Тюмень. – 1982. – № 5. – С. 2.

Паступіў у рэдакцыю 28.11.12.

This article dwells upon the positioning of spelling principles in the modern Belarusian language in scientific and methodological publications from the late twentieth century to the present. The analysis revealed that there is no uniformity of how to determine the quantity of spelling principles in modern special literature rendered in schools and universities. Besides there is a great variety of terms for them; different authors use the same term with different meanings while others use different terms to name the same things. The article dwells upon the composition, terminological names and definitions of such spelling postulates as reference spelling, phonetic, phonemic-morphemic, traditional, differential, word-forming and grammatical, lexical-semantic, syllabic, alphabetic and sonic, conventional and transliteration principles. The article can be of interest for researchers, university lecturers, authors of spelling textbooks and tutorials.

Keywords: spelling principle, orfogramma, spelling rule, spelling sections.

Kulikovich U.I., e-mail: vova.kulikovich@yandex.ru